

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Кафедра психіатрії, медичної та спеціальної психології

Савенкова І.І.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА
ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ**

«ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ »

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої

освіти спеціальності 053 Психологія

спеціалізації «Клінічна та реабілітаційна психологія»

Одеса – 2022

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради

*Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»*

(Протокол № 2 від 28 вересня 2022 р.)

Автор:

Савенкова І.І., завідувач кафедри психіатрії, медичної та спеціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», доктор психологічних наук, професор

Рецензенти:

Омелянович В.М., доктор психологічних наук, професор кафедри медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л.Шупика.

Вдовиченко О.В., доктор психологічних наук, професор, в.о.декана соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського».

Методичні рекомендації містять систематизоване викладання навчальної дисципліни, завдання до практичних занять та виконання самостійної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія; висвітлюють загальні й окремі питання анатомо-фізіологічної основи вищих психічних функцій відповідно до нових стандартів навчальної програми.

Подано анотацію дисципліни, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни; плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, індивідуальні навчально-дослідні завдання.

ЗМІСТ

Навчально-тематичний план дисципліни.....	4
Вступ.....	6
Анотація навчальної дисципліни.....	7
Опис навчальної дисципліни.....	10
Плани практичних занять та завдання до самостійної роботи	11
Технологічна карта дисципліни.....	17
Самостійна робота.....	20
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	21
Критерії оцінювання.....	23
Засоби діагностування результатів навчання.....	26
Питання до екзамену	27
Тести для самоперевірки.....	30
Рекомендована література.....	36

Навчально-методичний план дисциплін

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усь го	у тому числі				усь ого	у тому числі			
		л	п	інд.	с.р.		л	п	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1.	Теоретико-методологічні основи психофізіології.									
Тема 1. Теоретична основа психофізіології	15	2	2	1	10	15	2	2	1	10
Тема 2. Методологічна основа психофізіології	21	2	8	1	10	21	2	2	1	16
Разом за змістовим модулем 1	36	4	10	2	20	36	4	4	2	26
Змістовий модуль 2.	Психофізіологічна єдність людини									
Тема 3. Психофізіологія сенсорних процесів	24	2	4	4	14	24	2	2	4	16
Разом за змістовим модулем 2	24	2	4	4	14	24	2	2	4	16
Змістовий модуль 3.	Психофізіологія сомато-сенсорної та рухової діяльності людини									
Тема 4. Психофізіологія слухової, смакової та нюхової систем	9	2	2	1	4	9	2	2	2	3
Тема 5. Психофізіологія вісцерально- сенсорної та сомато-сенсорної систем	11	1	2	1	7	11	1	1	1	8

Тема 6. Психофізіологія рухової діяльності та адаптації людини	10	1	2	2	5	10	1	1	1	7
Разом за змістовим модулем 3	30	4	6	4	16	30	4	4	4	18
Усього годин	90	10	20	10	50	90	10	10	10	60

Вступ

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності 053 «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за ОПП «Клінічна та реабілітаційна психологія», у якості допомоги при підготовці до практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Психофізіологія».

Методичні рекомендації розроблені на підставі Закону України «Про вищу освіту», Положення про організацію освітнього процесу у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Положення про порядок подання навчально-методичних видань у державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського».

Методичні рекомендації містять рекомендації до виконання практичних занять та самостійної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія; навчально-методичний план дисципліни, анотацію навчальної дисципліни; план практичних занять та завдання до самостійної роботи; технологічну карту дисципліни; індивідуальне навчально-дослідне завдання; критерії оцінювання за різними видами роботи, критерії оцінювання поточного та підсумкового контролю; засоби діагностування результатів навчання; питання до екзамену; тестові завдання для перевірки знань; рекомендовану літературу.

Сподіваємося, що методичні рекомендації допоможуть студентам успішно підготуватися до практичних занять та засвоїти матеріал для самостійного опрацювання.

Анотація навчальної дисципліни

Метою курсу – є формування системи базових знань у сфері психофізіології, розуміння та засвоєння основних закономірностей і механізмів розвитку психічного як форми відображення навколишнього світу та фізіологічних процесів розвитку та становлення людини; розуміння психофізіологічної єдності людини, центральним регулятором якого є мозок людини як матеріальний субстрат психічного.

Вивчити фізіологічні механізми і процеси психічної діяльності людини в єдності та взаємозв'язку; розкрити нейрофізіологічні механізми психічних станів та шляхи реалізації психічних процесів; сформувати у студентів розуміння людини, як цілісної біопсихосоціальної системи та ознайомити їх з багатогранністю проявів психічної та повсякденної життєдіяльності особистості на основі здійснення нервово - гуморальної регуляції функцій. Підготувати висококваліфікованих фахівців, інформованих про нейрофізіологічні основи формування інстинктивної і свідомо - мотивованої поведінки.

Очікувані програмні результати навчання

ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психофізіології.
2. Знання основних принципів та методів психофізіології.
3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел
5. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
6. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
7. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

вміти:

1. Аналізувати та пояснювати прояви психофізіологічних явищ.
2. Планувати та організовувати дослідження психофізіологічних явищ.
3. Орієнтуватися в використанні методів дослідження психофізіологічних явищ.
4. Розуміти закономірності та особливості фізіологічного та психологічного розвитку і функціонування.
5. Розуміти фізіологічні аспекти формування та протікання психічних явищ в контексті професійних завдань.
6. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
7. Вміти застосовувати знання про психофізіологічні явища в практичній діяльності психолога.
8. Вміти обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
9. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обґрунтовувати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника

Інтегральна компетентність.

Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 02. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 04. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 05. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 06. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні компетентності:

СК 01. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК 05. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК 06. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

Міждисциплінарні зв'язки: «Анатомо-фізіологічна основа ЦНС», «Клінічна психологія», «Нейропсихологія».

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Змістових модулів – 3	Спеціальність 053 Психологія	Рік підготовки:	
Індивідуальне навчально- дослідне завдання – розробка плану дослідження (за вибором)		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 0,4 самостійної роботи студента – 1,6	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		10 год.	10 год
		Практичні, семінарські	
		20 год.	10 год
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		50 год.	60
		Індивідуальні завдання:	
		10 год.	10
Вид контролю:			
залік	залік		

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин	
1	<i>Семінар «Теоретична основа психофізіології»</i>	2	2
2	<i>Пленарна дискусія «Методологічна основа психофізіології»</i>	8	2
3	<i>Семінар «Психофізіологія сенсорних процесів»</i>	4	2
4	<i>Семінар «Психофізіологія слухової, смакової та нюхової систем»</i>	2	2
5	<i>Семінар «Психофізіологія вісцерально-сенсорної та сомато-сенсорної систем»</i>	2	1
6	<i>Семінар-практикум «Психофізіологія рухової діяльності та адаптації людини»</i>	2	1
Разом		20	10

Практичне заняття 1

Семінар «Теоретична основа психофізіології»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Визначення та предмет психофізіології.
2. Проблеми співвідношення мозку і психіки, психічного і фізіологічного.
3. Історія становлення психофізіології, як науки.
4. Основні напрямки теоретичної психофізіології.

4. Прикладні області психофізіології. 5. Проблеми співвідношення мозку і психіки, психічного і фізіологічного. 6. Основні психофізіологічні поняття. 7. Функціональна організація організму: функціональні одиниці, фізіологічні системи органів та функціональні системи.

8. Загальні властивості організму. 9. Принципи регуляції фізіологічних функцій.

10. Функціональні системи – унікальна організація живих організмів.

Обов'язкове практичне завдання:

Робота в малих групах.

1. Дати характеристику методологічних принципам в психофізіології.
2. Скласти таблицю щодо предмета, завдання та структури головних напрямків еволюції функцій нервової системи та зв'язок з психічними функціями.

Результати доповіді на практичному занятті.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [3], [5], [7], [9], [10], [12].

Практичне заняття 2

Круглий стіл «Методологічна основа психофізіології»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Електро- і магнітоенцефалографія. 2. Метод викликаних потенціалів.
3. Реєстрація електричної активності шкіри.
4. Реєстрація реакції очей. Поліграфні дослідження.

5. Дослідження нейродинамічних властивостей людини.
6. Показники діяльності серцево-судинної системи.
7. Пупілометрія. Реєстрація імпульсної активності нервових клітин.
8. Метод магнітно-резонансної томографії.
9. Ядерна магнітна резонансна інтроскопія.
10. Електроокулограма. Електроміографія. Електрична активність шкіри.

Обов'язкове практичне завдання:

Робота в малих групах.

1. Скласти таблицю методів дослідження в психофізіології.
2. Порівняти основні наукові підходи щодо вивчення психофізіологічних показників методами психофізіологічного дослідження.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[2], [4], [5], [6], [8], [10], [13].

Практичне заняття 3

Семинар «Психофізіологія сенсорних процесів»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Загальні властивості сенсорних процесів.
2. Нейронні моделі сприйняття. 3. Узагальнена модель сенсорної системи.
4. Вчення І. П. Павлова про дві сигнальні системи дійсності.
5. Пізнавальна діяльність людини. 6. Психофізіологія відчуття.
7. Передача і переробка сенсорних сигналів.
8. Виявлення, розпізнавання і перетворення сигналів.
9. Сенсорні пороги. Сенсорна рецепція. 10. Розпізнавання образів у

зоровій системі.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії робота в малих групах:

1. Розроблити схему нейрогуморальної регуляції зорових сенсомоторних процесів.
2. Розроблити схему психофізіологічних процесів регуляції зорового відчуття.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[2], [3], [5], [7], [8], [10], [14].

Практичне заняття 4

Семінар «Психофізіологія слухової, смакової та нюхової систем»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Вестибулярна система.
2. Рефлекси вестибулярної стимуляції. 3. Механізм сприйняття звукових хвиль.
4. Вестибулярна система.
5. Механізм нюхової рецепції.
6. Нюхові відчуття.
7. Сенсорна система смаку: будова смакових рецепторів, сприйняття та центри смакових відчуттів.
8. Смакові рецептори. Механізми смакової рецепції. Обробка смакових сигналів. Смакові відчуття.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах)

1. Розроблити схему нейрогуморальної регуляції слухових сенсомоторних процесів.
2. Розроблити схему психофізіологічних процесів регуляції смакового відчуття.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 5

Семінар «Психофізіологія вісцерально-сенсорної та сомато-сенсорної систем»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Провідні шляхи і центри вісцеральної сенсорної системи.
2. Загальна характеристика соматовісцеральних систем.
3. Сенсорна система шкіри.
4. Сенсорна система кістково-м'язового апарату.
5. Самоповісцеральна сенсорна система. Механорецепція.
6. Терморецепція. Механізми терморецепції. Температурне відчуття. Больова рецепція. Класифікація больових відчуттів. Види болю.
7. Вісцеральна сенсорна система. Пропріоцептивні відчуття.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах):

1. Підготувати проект «Будова опорно-рухового апарату людини»
2. Скласти рекомендації з розвитку настановки на здоровий спосіб життя та підтримку осанки.

3. Приведіть класифікацію рухів

Презентуйте загальний план організації рухової системи.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 6

Семінар «Психофізіологія рухової діяльності та адаптації людини»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Поняття рухової діяльності та будова опорно-рухового апарата.
2. Структура руху. Типи руху. Векторна модель керування руховими реакціями.
3. Організація рухової системи. Система управління рухами (за М.О. Бернштейном).
4. Схема управління руховою діяльністю (за О.Р. Малхазовим). Опанування рухової діяльності.
5. Загальні уявлення про адаптацію. Види адаптації. Основні закономірності адаптації.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах):

1. Розробити схему рухової діяльності за психофізіологічним принципом.
2. Розробити таблицю видів адаптації та їх особливостей.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
<p><i>Семінар</i> «Теоретична основа психофізіології»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Визначення та предмет психофізіології. 2.Проблеми співвідношення мозку і психіки, психічного і фізіологічного. 3.Історія становлення психофізіології, як науки. 4. Основні напрямки теоретичної психофізіології. 4.Прикладні області психофізіології. 5.Проблеми співвідношення мозку і психіки, психічного і фізіологічного. 6.Основні психофізіологічні поняття. 7.Функціональна організація організму: функціональні одиниці, фізіологічні системи органів та функціональні системи. 8.Загальні властивості організму. 9.Принципи регуляції фізіологічних функцій. 10.Функціональні системи – унікальна організація живих організмів. 	<p>Робота в малих групах.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Дати характеристику методологічних принципам в психофізіології. 2.Скласти таблицю щодо предмета, завдання та структури головних напрямків еволюції функцій нервової системи та зв'язок з психічними функціями. <p>Результати доповіді на практичному занятті.</p>	<p>На практич. занятті</p>
<p><i>Круглий стіл</i> «Методологічна основа психофізіології»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Електро- і магнітоенцефалографія. 2.Метод викликаних потенціалів. 3.Реєстрація електричної активності шкіри. 4.Реєстрація реакції очей. Поліграфні дослідження. 5.Дослідження нейродинамічних властивостей людини. 6.Показники діяльності серцево-судинної системи. 7.Пупілометрія. Реєстрація імпульсної активності нервових клітин. 8.Метод магнітно-резонансної томографії. 9.Ядерна магнітна резонансна інтроскопія. 10.Електроокулограма.Електроміографія. <p>Електрична активність шкіри.</p>	<p>Робота в малих групах.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Скласти таблицю методів дослідження в психофізіології. 2.Порівняти основні наукові підходи щодо вивчення психофізіологічних показників методами психофізіологічного дослідження. 	<p>До наступ. практич. заняття</p>
<p><i>Семінар</i> «Психофізіологія сенсорних процесів»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Загальні властивості сенсорних процесів. 2.Нейронні моделі сприйняття. 3.Узагальнена модель сенсорної системи. 	<p>Питання для дискусії робота в малих групах:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Розроблити схему 	<p>На практич. занятті</p>

	<p>4.Вчення І. П. Павлова про дві сигнальні системи дійсності.</p> <p>5.Пізнавальна діяльність людини.</p> <p>6.Психофізіологія відчуття.</p> <p>7.Передача і переробка сенсорних сигналів.</p> <p>8.Виявлення, розпізнавання і перетворення сигналів.</p> <p>9. Сенсорні пороги. Сенсорна рецепція.</p> <p>10.Розпізнавання образів у зоровій системі</p>	<p>нейрогуморальної регуляції зорових сенсомоторних процесів.</p> <p>2. Розробити схему психофізіологічних процесів регуляції зорового відчуття.</p>	
<p><i>Семінар</i> «Психофізіологія слухової, смакової та нюхової систем»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>1.Вестибулярна система.</p> <p>2.Рефлекси вестибулярної стимуляції.</p> <p>3.Механізм сприйняття звукових хвиль.</p> <p>4.Вестибулярна система.</p> <p>5.Механізм нюхової рецепції.</p> <p>6.Нюхові відчуття.</p> <p>7.Сенсорна система смаку: будова смакових рецепторів, сприйняття та центри смакових відчуттів.</p> <p>8.Смакові рецептори. Механізми смакової рецепції. Обробка смакових сигналів. Смакові відчуття.</p>	<p>Питання для дискусії (робота в малих групах)</p> <p>1.Розробити схему нейрогуморальної регуляції слухових сенсомоторних процесів.</p> <p>2.Розробити схему психофізіологічних процесів регуляції смакового відчуття.</p>	<p>До наступ. практ. заняття</p>
<p><i>Семінар</i> «Психофізіологія вісцерально-сенсорної та сомато-сенсорної систем»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>1.Провідні шляхи і центри вісцеральної сенсорної системи.</p> <p>2.Загальна характеристика соматовісцеральних систем.</p> <p>3. Сенсорна система шкіри.</p> <p>4.Сенсорна система кістково-м'язового апарату.</p> <p>5.Соматовісцеральна сенсорна система. Механорецепція.</p> <p>6.Терморецепція. Механізми терморецепції. Температурне відчуття.</p> <p>Больова рецепція. Класифікація больових відчуттів. Види болю.</p> <p>7.Вісцеральна сенсорна система. Пропріоцептивні відчуття.</p>	<p>Питання для дискусії (робота в малих групах):</p> <p>4. Підготувати проект «Будова опорно-рухового апарату людини»</p> <p>5. Скласти рекомендації з розвитку настановки на здоровий спосіб життя та підтримку осанки.</p> <p>6. Приведіть класифікацію рухів</p> <p>езентуйте загальний план організації рухової системи.</p>	<p>До наступ. практ. заняття</p>
<p><i>Семінар-практикум</i> «Психофізіологія рухової діяльності та адаптації людини»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>1.Поняття рухової діяльності та будова опорно-рухового апарату.</p> <p>2.Структура руху. Типи руху. Векторна модель керування руховими реакціями.</p> <p>3.Організація рухової системи. Система управління рухами (за М.О.</p>	<p>Питання для дискусії (робота в малих групах):</p> <p>1.Розробити схему рухової діяльності за психофізіологічним принципом.</p>	

	Бернштейном). 4.Схема управління руховою діяльністю (за О.Р. Малхазовим). Опанування рухової діяльності. 5.Загальні уявлення про адаптацію. Види адаптації. Основні закономірності адаптації.	2. Розробити таблицю видів адаптації та їх особливостей.	
--	---	--	--

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна	Кількість годин заочна	Форми контролю
1	<i>Семінар</i> «Теоретична основа психофізіології»	1	10	Індивідуальна, групова співбесіда усне опитування, перевірка практичних завдань, екзамен
2	<i>Пленарна дискусія</i> «Методологічна основа психофізіології»	1	16	
3	<i>Семінар</i> «Психофізіологія сенсорних процесів»	4	16	
4	<i>Семінар</i> «Психофізіологія слухової, смакової та нюхової систем»	1	16	
5	<i>Семінар</i> «Психофізіологія вісцерально-сенсорної та сомато-сенсорної систем»	1	8	
6	<i>Семінар-практикум</i> «Психофізіологія рухової діяльності та адаптації людини»	2	7	
	Разом	10	60	

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (план дослідження)

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	<i>Семінар «Теоретична основа психофізіології»</i>	1	1
2	<i>Пленарна дискусія «Методологічна основа психофізіології»</i>	1	1
3	<i>Семінар «Психофізіологія сенсорних процесів»</i>	4	4
4	<i>. Семінар «Психофізіологія слухової, смакової та нюхової систем»</i>	1	2
5	<i>. Семінар «Психофізіологія вісцерально-сенсорної та сомато-сенсорної систем»</i>	1	1
6	<i>Семінар-практикум «Психофізіологія рухової діяльності та адаптації людини»</i>	1	1
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;

- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильну відповідь на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач виконує більшість завдань практичних занять і самостійної роботи; в цілому відповідає на поставлені запитання, але не в змозі переконливо аргументувати свої відповіді, помиляється у використанні понятійного апарату.
	2 бали	Знання здобувача є достатньо повними, студент самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	3 бали	Здобувач виконує всі завдання практичних занять і домашньої/самостійної роботи; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на питання під час усного і письмового опитування; бере активну участь у обговоренні питань, користується додатковою науковою літературою;

		самостійно опрацьовує першоджерела, щоб виконати додаткові завдання; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, вміло працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач володіє знаннями, демонструє відповідні результати навчання, використовує їх у нестандартних ситуаціях, але допускає помилки; з похибками виконує та аналізує практичні завдання.
	2 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: розробка плану дослідження (за вибором)	0 балів	Завдання не виконано. Не зараховуються роботи, які є плагіатом або передруком з мережі Інтернет.
	1...3 балів	Завдання виконано формально, без виокремлення практичної, емпіричної частини дослідження плану.
	4...6 балів	Завдання виконано з творчим підходом, містить розділ теоретико-методологічної частини дослідження, програми дослідження,

		обґрунтування використання психодіагностичного інструментарію.
	7...9 балів	Завдання виконано, але всі розділи плану дослідження не розкрито в повному обсязі. Присутні помилки в розрахунках емпіричної частини дослідження, без достовірності отриманих результатів дослідження.
	10..12	Завдання виконано на належному рівні, але не простежується творчого підходу до написання бізнес-плану. Є огріхи в захисті роботи.
	13..14	Завдання виконано з творчим підходом, містить нешаблонні фрази, розгорнуте, цікаве, відрізняється власними роздумами, висновками, представлено з допомогою внесення до плану методів математичної обробки результатів дослідження, що забезпечує надійність та валідність дослідження.
Письмова робота	0..1 балів	Здобувач не менше ніж на 30% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	2 бали	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3 бали	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	4 бали	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	5 балів	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 A)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері юридичної психології . При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 B)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, аргументовано висловлює свої думки, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері юридичної психології, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 C)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо форм юридичної психології при заданій зміні вихідних параметрів. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу. Виконує завдання із допустимою кількістю грубих

	<p>помилки. Виявляє базові знання: має загальні уявлення про систему, структуру, функції та інструменти юридичної психології. На задовільному рівні володіє термінологією, може аналізувати, порівнювати і робити висновки, але відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки, допускає ряд серйозних помилок при узагальненні та інтерпретації основних закономірностей, фактів та явищ, зміст окремих питань викладає частково, непослідовно, відповідь виявляє прогалини у знаннях. Не виявляє творчості у вирішенні навчально-виховних ситуацій, нестандартні ситуації викликають значні труднощі; здебільшого не має власної позиції</p>
<p>Задовільно (60-63 E)</p>	<p>Здобувач опанував навчальний матеріал в мінімально допустимому обсязі, передбачений програмою навчальної дисципліни. Відповіді неточні або мало аргументовані, з порушенням послідовності викладання. При розкритті теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей. Має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімально допустимих вимог. При вирішенні завдань виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.</p>
<p>Незадовільно (35-59 FX)</p>	<p>Здобувач недостатньо володіє початковим матеріалом (менше, ніж половина обсягу навчального матеріалу), знання фрагментарні, під час відповіді припускається суттєвих помилок, не може викласти зміст основних положень, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, принципові помилки в ході виконання завдань, не може самостійно виконати роботу. Здобувач демонструє недостатній рівень навчальних результатів за заданими стандартами по деяких складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність їх доопрацювання та повторного складання контрольних заходів.</p>
<p>Незадовільно (0-34 F)</p>	<p>Здобувач не володіє навчальним матеріалом передбачений програмою навчальної дисципліни, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, не усвідомлює</p>

	мету вивчення дисципліни, відсутні практичні уміння та навички, не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, більшість навчальних завдань не виконано. Здобувач демонструє повну відсутність навчальних результатів за заданими стандартами по всіх складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність повторного вивчення курсу.
--	--

Засоби діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, екзамен. Демонстрування результатів навчання: дискусія, усні доповіді, робота в парах, круглий стіл, презентація результатів самостійної роботи.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи психофізіології

1. Фізіологічним механізмом взаємодії відчуттів є процес:

- А) компенсації;
- Б) іррадіації;
- В) адаптації;
- Г) синестезії.

2. До якого виду психічного процесу відносять таку властивість, як синестезія?

- А) мислення;
- Б) сприймання;
- В) відчуття;
- Г) увага.

3. Який пізнавальний процес забезпечує відображення мозком властивостей предметів чи явищ в цілому?

- А) відчуття;
- Б) сприймання;
- В) пам'ять;
- Г) мислення.

4. Який пізнавальний процес забезпечує опосередковане відображення мозком предметів чи явищ?

- А) відчуття;
- Б) сприймання;
- В) пам'ять;
- Г) мислення.

5. Розвиток психіки людини – це чергування нестабільних періодів у її житті. Так чи ні?

- А) Так;
- Б) Ні;
- В) Немає правильної відповіді;
- Г) Залежно від життєвої ситуації.

Змістовий модуль 2. Психофізіологічна єдність людини

6. Який вид уваги є генетично первісним?

- А) мимовільна;
- Б) довільна;
- В) фізіологічна;
- Г) зосереджена.

7. До захисних механізмів відносять:

- А) переключення;
- Б) заперечення.
- В) абстрагування;
- Г) узагальнення;

8. До мисленнєвих операцій відносять:

- А) абстрагування;
- Б) заключення;
- В) судження;
- Г) умовисновки.

9. Холерик – це:

- А) неврівноважений, рухливий, активний, інтроверт;
- Б) сильний, нестримний, екстраверт, врівноважений;
- В) сильний, неврівноважений, нестримний, екстраверт;
- Г) слабкий, екстраверт, рухливий, неврівноважений.

10. Темперамент відноситься до прояву якого компоненту психіки?

- А) психічні стани;
- Б) психічні властивості;
- В) психічні процеси;
- Г) психічні факти.

Змістовий модуль 3. Психофізіологія сомато-сенсорної та рухової діяльності людини

11. Про що йдеться: найбільш загальні й фундаментальні поняття, які відображають істотні, всезагальні властивості середовища й відношення явищ дійсності й пізнання?

- А) психологічні категорії;
- Б) психічні стани;
- В) психічні процеси;
- Г) психічні факти.

12. Психічні пізнавальні процеси – виберіть зайве:

- А) мислення;
- Б) сприймання;
- В) воля;
- Г) пам'ять.

13. Який пізнавальний процес відповідає за засвоєння та відтворення життєвого досвіду?
- А) сприймання;
  - Б) увага;
  - В) пам'ять;
  - Г) мислення.
14. Виберіть варіант, в якому перелічені тільки інтерпретаційні методи:
- А) порівняльний, лонгітюдний, комплексний;
  - Б) генетичний і структурний методи.
  - В) соціометрія, тестування, біографічний метод;
  - Г) бесіда, спостереження, анкетування.
15. Який пізнавальний процес забезпечує відображення мозком окремих властивостей предметів чи явищ?
- А) сприймання;
  - Б) відчуття;
  - В) пам'ять;
  - Г) мислення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Атаманов Т.В., Фізіологія центральної нервової системи: *навч. посібник*. К.: Фенікс. 2018. 307 с.
2. Батуєв А.С. Вища нервова діяльність: *підручник*. К.: Вища. шк., 2018. 256 с.
4. Безруких М.М. Вікова фізіологія: *навч. посібник*. К.: Вища шк., 2020. 416 с.
5. Блинова Н.Г. Практикум з психофізіологічної діагностики: *підручник*. К.: ВЛАДОС, 2018. 128 с.
6. Плахтій П., Кучерук О. Фізіологія людини. *Нейрогуморальна регуляція*

функцій організму: навч. посібник. К.: ВД “Професіонал”, 2018. 200 с.

7. Савенкова І.І. *Психофізіологія: навчальний посібник.* Миколаїв: Іліон, 2021. 120с.

Допоміжна:

8. Комісова Т.Є., Мамотенко А.В. *Анатомія та еволюція центральної нервової системи: конспект лекцій.* Х.: ХНПУ імені Т.Г.Сковороди, 2018. 268с.

9. Савенкова І.І. *Клінічна психологія: навчальний посібник.* 2-е видання. Херсон: ООО «Айлант», 2021. 320с.

10. Савенкова І.І. *Хронопсихологічне прогнозування перебігу захворювань у психосоматичних хворих: Монографія.* К.: КУ ім. Б.Грінченка, 2019. 220с.

11. Savenkova I. *The Psychology of Time: tutorial.* Миколаїв: Піон, 2020. 240с.

12. Savenkova I. *Psychosomatics: tutorial.* Миколаїв: Піон, 2020. 180с.

13. Чайченко Г.М. *Фізіологія людини і тварин: конспект лекцій.* К.: Вища шк., 2018.

398с.

14. Чайченко Г.М. *Фізіологія вищої нервової діяльності: практикум.* К.: Либідь, 2019.

216 с.

Навчальне видання

САВЕНКОВА І.І.

МЕТОДИЧНІ

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ»